

OBSAH

TVAROSLOVÍ — ČÁST I

ÚVOD

SKLOŇOVÁNÍ

Obecné poznámky	5
I. Deklinace a její kategorie	5
1. Pády	5
2. Číslo	6
3. Rod	6
II. Rozdělení skloňovacích typů (deklinací)	7
III. Základní vývojové tendence v českém skloňování, týkající se všech nebo většiny typů deklinačních	8
1. Vývoj kategorie životnosti a neživotnosti	9
Rozlišení mužských jmen životných a neživotných	9
a) Akuz. sg. a pl. (tzv. genitiv-akuzativ) mužských jmen životných a neživotných	9
b) Nom. pl. (tzv. akuzativ-nominativ) u mužských jmen neživotných a nominativ-akuzativ mužských jmen životných	11
c) Sg. gen., dat., lok. a pl. nom. muž. jmen životných a neživotných	11
2. Nominativ-vokativ nebo vokativ-nominativ	12

ODDÍL PRVÝ

Skloňování podstatných jmen

Všeobecné poznámky

1. Vymezení a rozsah deklinace jmenné	14
2. Rozdělení deklinace jmenné podle kmenů na samohláskovou a souhláskovou	14
3. Přehledné dělení typů deklinace jmenné	15
a) Podstatná jména	15
b) Přídavná jména	16
4. Deklinace jmenná jako typická flexe podstatných jmen a její předhistorický a historický vývoj	17

A. Kmeny samohláskové

Poznámky k jednotlivým typům deklinačním	19
I. Mužské kmeny na -o (tzv. tvrdé), - <i>ĭo</i> > - <i>ĭe</i> , - <i>ĭġo</i> > - <i>ĭġe</i> (tzv. měkké)	21
1. Vzor <i>chlap</i>	22
2. Vzor <i>oráč</i>	22
3. Vzor <i>Juři</i>	23
a) Charakteristika a historický vývoj mužských o- a ĭo-kmenů	23
1. Všeobecné poznámky	23
2. O tvarech jednotlivých pádů	24
3. O zvláštních případech přehlásky 'a' > 'ě' uvnitř slov — Nové typicky staročeské vokální alternace v skloňování	32

4. Substantiva na <i>-jan-ino-, -teljo-, -arjo-</i> (typy <i>zem'anín, priateľ, psár'</i>) . . .	33
a) Podstatná jména typu <i>zem'anín</i>	33
b) Substantiva s příponou <i>-tel</i>	34
c) Substantiva s příponou <i>-arjo-</i>	34
5. Kolísání mezi kmeny na <i>-o</i> a <i>-jo</i>	35
6. Pomnožná jména místní typu <i>Uhři, Brožné, Lobkovici, Kravaři</i>	36
7. Některá substantiva jednotlivá	38
b) Charakteristika a vývoj mužských <i>ijo-</i> kmenů	40
1. Všeobecné poznámky	40
2. O tvarech jednotlivých pádů	41
II. Střední kmeny na <i>-o</i> (tvrdé), <i>-jo > -je, -ijo > -ije</i> (měkké)	42
1. Vzor <i>město</i>	42
2. Vzor <i>moře</i>	43
3. Vzor <i>znamenie</i>	43
a) Charakteristika a historický vývoj středních <i>o-</i> a <i>jo-</i> kmenů	43
1. Všeobecné poznámky	43
2. O tvarech jednotlivých pádů	44
3. Změny kvantitativní alternace v stč. skloňování	46
4. Jiné poznámky	46
5. Některá substantiva jednotlivá	47
b) Charakteristika a vývoj středních <i>ijo-</i> kmenů	48
1. Všeobecné poznámky	48
2. O tvarech jednotlivých pádů	48
3. Poznámky k některým zvláštním skupinám nebo typům	50
a) Místní jména typu <i>Meziříčie</i>	50
b) Substantiva typu <i>podkonie</i>	50
III. Ženské a mužské kmeny na <i>-a</i> (tvrdé), <i>-ja</i> a <i>-ija > -ija</i> (měkké)	51
1. A. Vzor <i>žena</i>	51
2. B. Vzor <i>vládyka</i>	51
3. A. Vzor <i>duše</i>	52
4. B. Vzor <i>panoš</i>	52
5. A. Vzor <i>pani</i>	52
6. B. Vzor <i>sudi</i>	53
a) Charakteristika a historický vývoj ženských a mužských <i>a-</i> a <i>ja-</i> kmenů	53
1. Všeobecné poznámky	53
2. O tvarech jednotlivých pádů	55
3. Změny kvantitativní alternace v stč. skloňování	59
4. O zvláštních případech přehlásky 'a' > ě uvnitř slov — Nové vokalizace alternace v staročeském skloňování	60
5. Kolísání mezi ženskými kmeny na <i>-a</i> a <i>-ja</i>	60
6. Některá jednotlivá substantiva nebo skupiny slovní	61
7. Poznámky ke zvláštnímu vývoji mužských <i>a-</i> a <i>ja-</i> kmenů	63
8. O tvarech jednotlivých pádů mužských <i>a-</i> a <i>ja-</i> kmenů	64
9. Některá substantiva jednotlivá	65
b) Charakteristika a historický vývoj ženských a mužských <i>-ija-</i> kmenů	66
1. Všeobecné poznámky	66
2. O tvarech jednotlivých pádů	67
3. O některých zvláštních skupinách nebo jménech tohoto vzoru	67
4. Některá substantiva jednotlivá	68
5. Poznámky ke zvláštnímu vývoji mužských <i>-ija-</i> kmenů	69
IV. Mužské <i>u-</i> kmeny	69
Vzor <i>syn</i>	69
1. Všeobecné poznámky	70
2. O tvarech jednotlivých pádů	71
3. Některá jednotlivá substantiva	71

V. Mužské a ženské kmeny na -i	72
Vzory <i>host, kost</i>	72
1. Všeobecné poznámky	73
2. O tvarech jednotlivých pádů	75
3. Změny kvantitativní alternace v stč. skloňování	77
4. Některá jednotlivá substantiva	77

B. Kmeny souhláskové

Kmeny souhláskové v jazykovém období praslovanském, jejich zvláštní tvaroslovný charakter a historický vývoj v češtině

I. Mužské kmeny na -n	81
Vzor <i>kámen</i>	82
1. Všeobecné poznámky	83
2. O tvarech jednotlivých pádů	83
3. <i>Týden, týžden</i>	85
II. Střední kmeny na -n	85
Vzor <i>rámě</i>	85
1. Všeobecné poznámky	85
2. O tvarech jednotlivých pádů	86
III. Kmeny na -s	87
Vzor <i>nebe</i>	87
1. Všeobecné poznámky	87
2. Duál <i>oči, uši</i>	88
IV. Kmeny na -r	88
Vzor <i>máti</i>	88
Všeobecné poznámky	89
V. Kmeny na -t	90
Vzor <i>loket</i>	90
Všeobecné poznámky	90
VI. Kmeny na -nt	91
Vzor <i>kuře</i>	91
1. Všeobecné poznámky	91
2. O tvarech jednotlivých pádů	92
3. Některá zvláštní substantiva tohoto vzoru	93
VII. Ženské v-kmeny	93
Vzor <i>svekrev (svekry)</i>	93
1. Všeobecné poznámky	94
2. O tvarech jednotlivých pádů	94

ODDÍL DRUHÝ

Skloňování přídavných jmen

A. Skloňování jmenné

a) Tvrdé kmeny na -o, -a	98
Typ <i>dobr, dobra, dobro</i>	98
I. Přívlastňovací adjektiva <i>bratrův, bratrova, bratrovo, matčin, matčina, matčino</i>	98
1. Všeobecné poznámky	98
2. Místní jména typu <i>Benešov, Miletín</i>	99
Poznámka: Mužská příjmení typu <i>Janků, Pavlů</i>	99
3. Pomnožná jména rodinná typu <i>Novákovi</i> apod.	99

II. Jiná adjektiva	100
1. Všeobecné poznámky	100
2. O rozdílech kvantity v typu <i>starý — stár</i>	102
3. Jmenná adjektiva zpodstatnělá typu <i>parno — ráno</i>	102
4. Některá adjektiva jednotlivá	102
5. Participia <i>nesl, nesen</i> a deverbativní adjektiva typu <i>znám</i>	104
b) Měkké kmeny na <i>-io, -ia</i>	104
1. Typ <i>pěš, pěšě, pěše</i>	104
2. Jména místní typu <i>Boleslav', Chrudim' — Kněž-most</i>	105
3. Participia <i>nesa, tešě, nesúci, tešúci; trpě, trpieci — nes, nosiv, nesši, nosivši</i>	107
4. Komparativ <i>chuzí, bohatěji</i>	109
Několik poznámek k užití a vývoji tvarů komparativních	110
c) Stažené kmeny na <i>-vjo, -vja</i>	111
Typ <i>boží, božie, božie</i>	111

B. Skloňování složené

I. Adjektivní kmeny tvrdé	112
Vzor <i>dobrý, dobrá, dobré</i>	112
II. Adjektivní kmeny měkké	112
Vzor <i>pěší, pěšie, pěšie</i>	112
1. Všeobecné poznámky	113
O základu a vývoji staročeské deklinace složené	113
2. Adjektiva typu <i>boží, -ie, -ie</i> (původní stažené kmeny na <i>-vjo, -vja</i>)	115
3. Některá adjektiva jednotlivá	117

ODDÍL TŘETÍ

Skloňování zájmen

Skloňovací typ zájmenný

I. Zájmena osobní: a) bezrodá: <i>já(z), ty</i> a zvrtné <i>sě</i>	119
b) rodová: <i>jen, on, jě, ona, je, ono</i>	119
Poznámky k jednotlivým tvarům	120
II. Zájmena přivlastňovací	125
a) <i>můj, tvůj, svůj</i>	125
K výkladu jednotlivých tvarů	126
b) <i>náš, naš, naše</i> nebo <i>nášě, naše; váš, vaš, vaše</i> nebo <i>vášě, vaše</i>	127
Poznámky a doklady k staročeskému skloňování	128
c) <i>Posesíva jeho, jejie, její, jich, jejich</i>	128
III. Zájmena ukazovací	130
1. <i>s(b), sen</i>	130
2. <i>ten, ta, to; tento, tenže; tý, týž</i>	132
3. <i>on, onen, ona, ono; an</i>	135
4. <i>sám, sama, samo</i>	136
IV. Zájmena tážací	138
1. <i>kto, č(b), čso, co</i>	138
2. <i>který</i>	140
3. <i>kaký, ký</i>	140
4. <i>jaký</i>	141
5. <i>čí, čie, čie</i>	141

V. Zájmena vztažná	141
A. Shodná	141
a) <i>jaký</i>	141
b) Zájmena vztažná z tázacích	141
1. <i>kto, čo</i>	141
2. <i>který</i>	141
3. <i>čí, čím</i>	142
c) Zájmena vztažná z ukazovacích	142
1. <i>jenže, jenž z jen</i>	142
2. <i>an, ana, ano</i>	142
B. Absolutní (neshodná) zájmena vztažná	142
1. <i>jenž, jenžto, ježto</i>	142
2. <i>jenž ve spojení se zájmenem on</i>	142
3. <i>jak(o), jako, jakož(to), jakož(to) on</i>	142
4. <i>čo, čsož, co</i>	142
VI. Zájmena neurčitá	143
A. Zájmena neurčitá ze zájmen tázacích nebo vztažných	143
B. <i>Každý</i>	143
C. <i>Některý</i>	144
VII. Zájmena záporná	144

ODDÍL ČTVRTÝ

Skloňování číslovek

I. Číslovky určité	145
------------------------------	-----

A. Základní

1. <i>jeden, jedna, jedno</i>	145
2. <i>dva, oba</i>	146
3. <i>tři, tři, čtyři, čtyři</i>	147
4. <i>pět až deset</i> a další číselné výrazy od nich odvozené	149
a) <i>pět až deset</i>	149
b) <i>jedenáct(e) až devatnáct(e)</i>	149
c) <i>dvad(e)cti</i>	150
d) <i>třid(e)cti a čtyřid(e)cti</i>	151
e) <i>patdesát — devatdesát</i>	151
f) 21, 22 . . . 31, 32 . . až 99	151
5. <i>sto</i>	152
6. <i>tisíc</i>	152
7. <i>milión</i>	153
Poznámka: Subst. <i>tma</i> ve významu číselném	153

B. Číslovky řadové

1. Složené <i>první, druhý</i> atd.	153
2. Jmenné typy <i>čtvrt, pát</i> apod.	153

C. Číslovky druhové

1. <i>dvój, trój, obój</i>	154
2. <i>čtver, pater, desater</i> apod.	155

II. Číslovky neurčité	156
---------------------------------	-----

A. Základní

1. <i>koliko, toliko, několiko, mnoho, málo</i>	156
2. <i>veš, vše, vše</i>	156
3. <i>však, všaký</i>	158

B. Řadové	159
-----------	-----

C. Druhové	159
------------	-----

D. Jiné, podílné, násobné	159
---------------------------	-----

ODDÍL PÁTÝ

Vývoj českého skloňování

I. Doba předhistorická	160
1. Období indoevropské — Indoevropský základ české deklinace	160
2. Období praslovanské a pračeské — Vývoj ke zvláštnímu deklinačnímu typu slovanskému	161
II. Doba historická — Vlastní vývoj české deklinace	164
1. Nejstarší dochované období české	164
2. Období staročeských přehlásek	166
3. Období od staročeských přehlásek do nové češtiny	167
4. Stav v českých nářečích a v obecné češtině	169

ZÁVĚR

Zkratky	176
Literatura	184
Rejstřík	185
Obsah	194